

upptrappningen ändrar inte historien. McNamara med flera drev in USA i ett krig omöjligt att föra, vinna eller med hedern i behåll retirera från. Följande kommentar – fälld av Lyndon Johnson som på grund av problemen i Vietnam förlorade presidentstolen – åskådliggör frustrationen som den till synes olösliga gordiska krigsknuten skapade: "Being president is like being a jackass in a hailstorm. There's nothing to do but stand there and take it."

Vidare berör boken implicit

politikens roll i dagens USA. Många amerikaner ifrågasätter den federala statsmaktens existensberättigande. Ökat regionalt självstyre efterfrågas. Det kollektiva styret anses inskränka individens självbestämmande för mycket. Att den politiska maktens stora kostym kritiserats är inte konstigt. Omfattande politikerstyre är inte eftersträvansvärt. Men när extrema debattörer, som exempelvis Rush Limbaugh, deklarerar sina åsikter blir debatten groteskt ytlig och missvisande. *In retrospect*

nyanserar diskussionen. Politikens svagheter blottläggs, men detta sker sakligt. Vidare understryks beslutsfattarnas ärliga avsikter.

Intresseväckande

Mitt slutliga omdöme är mycket positivt. Genomgående imponerar författarens analytiska förmåga. Ingen frågeställning känns överflödigt, ingen orsak tycks utelämnad. Boken är upplysande, intresseväckande och medryckande. Jag har blott en rekommendation, läs den.

BENGT LUDVIGSSON:

Den amerikanska drömmen

Alla har rätt till ett arbete, brukar det heta på valaffischerna för det av våra riksdagspartier som sannolikt har minst respekt av alla partier för individens rättigheter. Denna, i vanliga fall lätt förbisedda, paradox är faktiskt – tro det eller ej – riktigt intressant vid en

utvärdering av den amerikanska drömmen. Den gemensamma nämnaren står att finna i krav på något som inte finns.

Efter den stora depressionen och andra världskriget formade amerikanerna om önskedrömmen. Den ursprungliga drömmen, innehållande allas chans till framgång och lycka, expanderade till att bli den slutgiltiga

lösningen – i positiv bemärkelse. Ett frihetligt samhälle fyllt av rikedom, men utan rasism, fattigdom, sociala problem och konjunkturnedgångar, skulle uppstå. För de som mot förmodan inte på egen hand kunde leva det goda livet (pga ålder, handikapp eller otur) förväntades ett generöst välfärdssystem agera garant för livskvaliteten. Framsteg och tillväxt var inte nog. Perfektion var målet – Big Government, Big Business och Gud medlen.

Robert J. Samuelson, kolumnist

The good life and its discontents. Robert J. Samuelson, Times Books, Random House Inc. 1995.

vid Newsweek och Washington Post, försöker i *The good life and its discontents* förklara hur den amerikanska drömmen blev den amerikanska fantasin. Till en början gick det strålande, den postkrigiska tillväxtboomen skapade välstånd och framtidstro. Men hoppet om och tron på ekonomisk tillväxt förbyttes i hybris; alla negativa samhällsfenomen kunde och skulle bekämpas tills dess att de försvunnit. Sjukvården skulle inte bara bli bättre, den bästa (och dyraste) skulle erbjudas alla medborgare. Miljön skulle inte bara bli renare, den skulle bli helt ren. De amerikanska politikerna talade allt vidare om USA som det optimala föredömslandet och tvekade inte att förkunna för övriga världen att den borde ta lärdom av det som skulle bli det perfekta landet.

Gemenskapsanda

Början till fördärvet var, enligt Samuelson, den kollektivism och den nationalism som av naturliga skäl uppstod under andra världskriget. Staten och storföretagen samarbetade framgångsrikt, en slags gemenskapsanda spirade. Dessvärre återgick efter krigsslutet inte staten till en mer modest form, som den gjort efter det första världskriget, utan förblev den koloss som var nödvändig under kriget. Men det värsta var inte dess fysiska storlek. Nej, det avgörande var förändringen av människors verklighetsuppfattning och preferenser. En stark optimism, i många fall huvudlös, om

etablissemangets förmåga att radera samhällets problem och garantera allas välfärd växte fram. Den federala statens sociala åtaganden förändrades dramatiskt, från att endast ha omfattat de som verkligen behöver hjälp, till att flytta runt pengar mellan individer som klarar sig på egen hand, utan bidrag och subventioner. 1992 mottog 30 procent av den rikaste femtedelen familjer någon form av statligt stöd, motsvarande siffra för den näst rikaste femtedelen var 37 procent. 1929 uppgick statens utgifter som andel av BNP till 11 procent, 1990 hade andelen flerdubblats till 38 procent.

Det fullkomliga samhället

Samuelson slår fast att det perfekta samhället är en myt. Ett visst mått av misslyckande och misär kommer alltid att finnas. De senaste 50 årens politiska etablissemang kritiserar för att så naivt ha trott att det fullkomliga samhället kan uppnås genom någon viss typ av politisk styrning. Månde det vara keynesianismen eller monetarismen så har dess förespråkare ansett sig ha den magiska formel som skall resultera i total harmoni. Det grundläggande felet som samtliga gör är att de anser sig kunna göra i det närmaste perfekta bedömningar om framtiden. Lika lite som politiker med perfektion kan förutse konjunktursvängningar kan the Federal Bank med tillfredsställande säkerhet fastställa förändringar i den monetära efterfrågan.

John F. Kennedy uttalade i en valrörelse: "Man holds in his hands, the power to abolish all forms of human poverty". Han hade fel, det har visat sig att USA misslyckats kapitalt på detta område. Dryga 30 år efter uttalandet är förvisso landet en mycket rikare stat än då, men fortfarande på många sätt fattigt i såväl ett ekonomiskt som ett icke-ekonomiskt perspektiv. Alla olyckor och tragedier kan inte undvikas. Det fenomen som för tidigt avslutade den amerikanske presidentens liv kommer inte att upphöra att existera bara för att världen blir rikare eller för att politiker lovar oss framtida lycka. Mord är sannolikt lika för evigt bestående som det är en symbol för humanistisk fattigdom.

” Sjukvården skulle inte bara bli bättre, den bästa (och dyraste) skulle erbjudas alla medborgare. Miljön skulle inte bara bli renare, den skulle bli helt ren. De amerikanska politikerna talade allt vidare om USA som det optimala föredömslandet och tvekade inte att förkunna för övriga världen att den borde ta lärdom av det som skulle bli det perfekta landet. ”

En växande stat har inte bara varit skadligt ur ett strikt ekonomiskt perspektiv. En dominerande offentlighet, med kontroll över stora delar av samhällets tillgångar, skapar oundvikligen konflikter mellan olika

subkulturella grupper. Vid varje form av minskad personlig rikedom uppstår misstänksamhet. 168 olika program innehållande positiv särbehandling gör att ett antal personer som då per automatik blir negativt särbehandlade har svårt att känna samhörighet med samhället.

Orealistiska löften

Amerikanerna är arga. Livet har inte blivit som de blev lovade att det skulle bli. Missnöjet beror sannerligen inte på att levnadsstandarden inte blivit bättre de senaste 50 åren, för det har den. Aldrig har så många haft det så bra som de har det nu. Felet är istället de orealistiska löfena om det perfekta landet. Det finns fortfarande människor som är fattiga, rasismen är inte utrotad och många dör pga hemskheter som AIDS.

Författaren gör en poäng av svårigheten, för att ofta inte säga omöjligheten, att förutsäga framtiden. Det är att begära för mycket om man tror att politiker bättre än

andra vet vilka fasor som drabbar mänskligheten om 30, ja kanske bara om 10 år. Dessutom, hur utmärkt det än må vara, kan inte rikedom lösa alla världens problem. Men som man lovar får man ligga, menar Samuelson: "Government has become a misunderstood, mistrusted, and unpredictable neighbor, even while it was trying to become almost everyone's friend." Samhällsingenjörerna ville väl, men missade något viktigt. Det går inte att vara berättigad till framtida rikedom och lycka om man inte vet vad framtiden bär med sig. Politik baseras på förtroende, utan vilket den blir ett svagt eller verkningslöst maktmedel. När demagogin vida överträffar verkligheten förlorar staten mycket av det tillit som är grunden för dess berättigande.

Entitlement

Bokens behållning är således inte sågningen av JFK:s keynesianism, kritiken av monetarismen eller uppvisandet av supply-side-

ekonomernas överoptimism. På denna front redovisas intet nytt. Nej, nyttan står att finna i skapandet av ett nytt begrepp, entitlement – berättigande. Likt Vänsterpartiets vision om allas rätt till arbete har möjligheten till rikedom och lycka i USA förvandlats till en rättighet.

Orimlig garanti

I båda fallen finns ett slut, en samhällsstatus då vi kan sluta sträva efter någonting bättre; dynamik har ingen plats i en statisk värld. När möjligheter blir rättigheter är vi fast i ett evigt spel – utan reell chans till framgång. Maximal lycka är eftersträvansvärt, men kan inte garanteras. En sådan garanti är inte bara orimlig ur moralisk synvinkel, den dämpar också effektivt avgörande drivkrafter, som kreativism och framåtanda, i jakten på välstånd. Utan att ge något direkt svar på frågan om vad som komma skall konstaterar Samuelson att *The Age of Entitlement* (1945-1995) nu är över. Jag hoppas att han har rätt.